

УДК 069.5:780.6:94(476)

Сучасныя падыходы да інтэрпрэтацыі беларускіх народных музычных інструментаў у музейнай экспазіцыі

Чаус С. Э.

Установа адукацыі “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў”, Мінск

Артыкул прысвечаны праблеме інтэрпрэтацыі музычных інструментаў у экспазіцыйнай прасторы музея. Асноўная ўвага сканцэнтравана на навуковым праектаванні экспазіцыі: вызначаны праблемы і падыходы іх вырашэння. У даследаванні адзначаецца, што музейнай каштоўнасцю валодаюць самі народныя музычныя інструменты, а таксама веды і навыкі, звязаныя з іх вырабам і выкарыстаннем. Таму задачай прэзентацыі музычных інструментаў з’яўляецца іх рознабаковы разгляд і комплексная інтэрпрэтацыя ў кантэксце традыцыйнай музычна-інструментальнай культуры.

У тэксце аналізуецца міжнародны вопыт экспанавання з мэтай вылучэння падходаў, найбольш адпаведных для беларускіх музеяў. Адзначаецца, што ў замежнай музеалогіі існуе глыбокае разуменне спецыфічнасці музычных інструментаў як аб’ектаў музейнай дзейнасці, што пацвярджаецца вылучэннем Міжнароднага камітэта па музеях і калекцыях музычных інструментаў

Адрас для карэспандэнцыі: г. Мінск, вул. Альшэўскага, 23-73 – С. Э. Чаус

(CIMCIM) у складзе Міжнароднага савета музеяў (ICOM). Спецыялістамі ў дадзенай галіне вылучаны кіруючыя прынцыпы і падыходы да экспанавання музычных інструментаў, якія, аднак, павінны быць скарэктаваны для нашай краіны ў адпаведнасці са складам Музейнага фонду Рэспублікі Беларусь.

На думку аўтара, прапанаваная канцэпцыя Інтэрпрэтацыі народных музычных інструментаў, а таксама іх уключэнне ў працэс музейнай камунікацыі, дапаможа прыцягнуць увагу наведвальнікаў і паспрыяе лепшаму разуменню традыцыйнай музычна-інструментальнай спадчыны Беларусі.

Ключавыя словы: гістарычныя музычныя інструменты, калекцыі музычных інструментаў, музейны прадмет, экспазіцыя, музейная інтэрпрэтацыя.

(Искусство и культура. – 2017. – № 3 (27). – С. 52–56)

Contemporary Approaches to the Interpretation of Belarusian Folk Musical Instruments in the Museum Exhibition

Chaus S. E.

Educational Establishment “Belarusian State University of Culture and Arts”, Minsk

The article focuses on the issue of musical instruments interpretation in the exhibition space of the museum. Main attention is concentrated on the scientific designing of the exposition. The problems and the ways of their solution are pointed out in the article. It is noted in the research that folk musical instruments themselves and also knowledge and skills connected with their production and usage have museum value. That’s why the task of the presentation of musical instruments is their various viewing and complex interpretation in the context of traditional folk musical instrumental culture.

The international experience of the exhibition is analyzed in the text in order to choose variants which are most appropriate for Belarusian museums. It is pointed out that there is a deep understanding of the specificity of musical instruments as objects of museum activity in foreign museology. It is proved by establishing the International Committee for Museums and Collections of Musical Instruments (CIMCIM) in the structure of the International Council of Museums (ICOM). Specialists in this field pick out main principals and approaches to exhibiting musical instruments, which nevertheless should be corrected for our country according to the structure of the Republic of Belarus Museum Fund.

From the point of view of the author the proposed conception of folk musical instruments interpretation and their inclusion in the process of museum communication will help to gain visitors attention and to facilitate the better understanding of the traditional musical instruments heritage of Belarus.

Key words: historical musical instruments, musical instrument collections, museum object, exposition, museum interpretation.

(Art and Cultur. – 2017. – № 3 (27). – P. 52–56)

Музычна-інструментальная культура з’яўляецца неад’емнай часткай народнай культуры і традыцыйнага побыту беларусаў, яна была важным элементам адпачынку і некаторых відаў працы. У грамадстве музыкі мелі асаблівы сацыяльны статус і вялікае запатрабаванне. Яны гралі падчас вяселляў, іншых сямейна-побытавых і каляндарных святаў і абрадаў, вячорак, а таксама навучалі маладых людзей сваёй справе: выканальніцкаму мастацтву і вырабу музычных інструментаў. Усе кампаненты традыцыйнай музычна-інструментальнай культуры Беларусі, яе разнастайныя формы і праявы патрабуюць пільнай увагі з боку музейных устаноў, закліканых да захавання і актуалізацыі як матэрыяльнай, так і духоўнай спадчыны і садзейнічання грунтаванню на яе аснове сучаснай беларускай культуры. Актуальнасць захавання і папулярнасці музычна-інструментальнай спадчыны Беларусі, як важнай часткі традыцыйнай культуры, абумоўлена знікненнем натуральных асяродкаў яе існавання, кардынальнай зменай сацыяльнай структуры грамадства і ладу жыцця, у выніку чаго яркая культура з’ява хутка адыходзіць у нябыт.

Адной з важных задач для фарміравання каштоўнага стаўлення грамадства і вырашэння акрэсленай праблемы і з’яўляецца прэзентацыя народных музычных інструментаў у музейнай прасторы. Сёння яны становяцца аб’ектамі паказу ў самых розных музеях Беларусі. Зразумела, што прынцыпы

экспанавання ў значнай ступені залежаць менавіта ад музейнага профілю. Так, у літаратурных музеях народныя музычныя інструменты часцей за ўсё выкарыстоўваюцца ў экспазіцыі ў якасці сімвала, ці непасрэдна ілюструюць спадчыну літаратараў, якія ў сваёй творчасці звярталіся да адпаведных мастацкіх вобразаў; у той жа час у этнаграфічных і краязнаўчых музеях, а таксама ў музеях агульнагістарычнага профілю аналагічны комплекс музейных прадметаў трактуецца ў кантэксце традыцыйнай культуры канкрэтнага рэгіёну. У цэлым, музычныя інструменты прадстаўлены ў музеях Беларусі дастаткова шырока, аднак, іх экспазіцыйны патэнцыял патрабуе раскрыцця. Таму даследаванне прысвечана менавіта гэтай праблематыцы [1].

Мэта артыкула – аналіз і абагульненне існуючых сёння прынцыпаў экспанавання музычных інструментаў і выбар падыходаў, найбольш адпаведных для рэпрэзентацыі беларускіх народных музычных інструментаў у музеях нашай краіны.

Склад Музейнага фонду Рэспублікі Беларусь. Музычныя інструменты з’яўляюцца спецыфічным комплексам музейных прадметаў. Іх своеасаблівасць як аб’ектаў музейнага значэння добра разумеецца прафесійнай міжнароднай супольнасцю, пра што сведчыць існаванне Міжнароднага камітэта па музеях і калекцыях музычных інструментаў (CIMCIM), вылучанага

ў складзе Міжнароднага савета музеяў (ICOM). Галоўным прынцыпам інтэрпрэтацыі музычнага інструмента ў экспазіцыі спецыялісты CIMCIM называюць прадстаўленне яго адразу ў трох якасцях: як прадмета мастацтва, як гістарычнага артэфекта і як тэхнічнай прылады для здабывання гуку і выканання музыкі. Пры гэтым адзначаецца, што гучанне з'яўляецца не менш важнай эстэтычнай катэгорыяй, чым знешні выгляд. Таму адной з найбольш актуальных сёння задач называюць стварэнне "экспазіцыі, якая гучыць" [2].

Варта адзначыць, што прапанаваная канцэпцыя экспанавання абумоўлена складам музейных калекцый музычных інструментаў. Так, аналізуючы найбольш значныя зборы музеяў Заходняй Еўропы і Паўночнай Амерыкі, бачна, што найчасцей аб'ектамі інтэрпрэтацыі ў іх становяцца так званыя "гістарычныя музычныя інструменты" – інструменты, якія выкарыстоўваліся ў музыцы ў мінулыя гістарычныя эпохі і да нашага часу выйшлі (ці амаль выйшлі) з ужытку. Наведвальнікі музея не заўсёды дакладна ўяўляюць, як дзейнічалі і гучалі такія прылады, а таксама якая музыка на іх выконвалася (мал. 1). У гэтай сітуацыі "агучванне" экспазіцыі сапраўды мае вялікае значэнне [3].

Аднак, паколькі комплекс народных музычных інструментаў у складзе Музейнага фонду нашай краіны ў значнай ступені адрозніваецца ад буйных замежных збораў, прынцып экспанавання і, адпаведна, падыходы да яго рэалізацыі павінны быць скарэктаваны.

Першай, найбольш агульнай у айчынных музеях з'яўляецца праблема класіфікацыі – аднясенне музычных інструментаў да катэгорыі народных. Крытэрыі тут могуць быць паводле:

1. Вырабу інструмента, калі да азначанай катэгорыі адносяцца толькі вырабы народных майстроў.

2. Бытавання музычнага інструмента, упісанасці яго ў традыцыйную музычна-інструментальную культуру.

Мы прапаноўваем прытрымлівацца другога падыходу, паколькі аднясенне да групы народных музычных інструментаў выключна майстравых вырабаў значна звужае ўяўленне пра народную інструментальную музыку (асабліва XX стагоддзя, калі ў ёй шырока выкарыстоўваліся інструменты фабрычнай вытворчасці), а таксама скарачае магчымасці яе музейнай інтэрпрэтацыі. На наш погляд, аптымальным з'яўляецца менавіта крытэрыі бытавання інструмента ў адпаведным асяроддзі, яго "ўпісанасці" ў традыцыйную музычную культуру, дзе пад "традыцыйнасцю" разумеецца як асаблівасці канструкцыі і/альбо адметныя рысы выкарыстання (асаблівасці строю, выканальніцкія прыёмы, рэпертуар і інш.), так і адпаведныя спосабы перадачы ведаў, якія забяспечваюць іх распаўсюджанне і ўстойлівае існаванне ў пэўным рэгіёне.

Такім чынам, комплекс народных музычных інструментаў, які нас цікавіць, прадстаўлены ў музеях Рэспублікі Беларусь, даволі шырокі. У яго ўваходзяць прадметы, якія магчыма аднесці да апісанай вышэй катэгорыі гістарычных музычных

інструментаў. Гэта колавая ліры, жалейкі, дуды, па-стуховыя трубы і іншыя інструменты, аўтэнтчная народная традыцыя выканання на якіх перарвалася, яны шырока не выкарыстоўваюцца ў прафесійнай музыцы (за выключэннем сцэнічнага варыянту народнай музыкі), аднак могуць заставацца ў сучаснай інтэрпрэтацыі колішняй практыкі (мал. 2). Менавіта на рэдкія, выходзячыя з ужытку музычныя інструменты, у першую чаргу звяртаюць увагу даследчыкі падчас этнаграфічных экспедыцый, а таксама музейныя супрацоўнікі ў працэсе камплектавання фондаў. Акрамя таго, нячаста сустракаюцца ўнікальныя музычныя інструменты – вырабы народных майстроў, якія не маюць назвы і цяжка паддаюцца агульнапрынятай класіфікацыі (мал. 3). Пры прадстаўленні ў музеі такіх інструментаў узнікаюць ужо пералічаныя вышэй праблемы: паказ інструмента не толькі як мастацкага твора і гісторыка-культурнага помніка, але і ў якасці крыніцы гуку.

У той жа час большасць народных музычных інструментаў XX ст. у музейных зборах нашай краіны складаюць фабрычныя вырабы, гучанне якіх добра знаёма наведвальніку: скрыпкі, гармонікі, кларнэты і інш. У сувязі з гэтым дэманстрацыя гуку становіцца не асноўнай праблемай музейнай інтэрпрэтацыі музычных інструментаў, а стварэнне "экспазіцыі, якая гучыць" набывае іншы сэнс.

На жаль, аналіз калекцый і асобных музычных інструментаў з Музейнага фонду Рэспублікі Беларусь паказвае, што яны раз'яднаны і захоўваюцца ва ўстановах рознага профілю, большасць музычных інструментаў зарэгістраваныя фармальна: часта адсутнічаюць сведчанні аб майстрах, месцах вырабу і бытавання, ступені распаўсюджанасці. Інфармацыя аб асобных помніках не заўсёды дакладная. Вывучэнне і інтэрпрэтацыя музычных інструментаў у айчынных музеях ускладняецца як фрагментарнасцю калекцый і слабой дакументаванасцю музейных прадметаў, так і адсутнасцю звестак аб агульнай колькасці аналагічных інструментаў, якія дайшлі да нашага часу, месцах іх захоўвання і ступені вывучанасці. У такіх умовах музейныя прадметы ў значнай ступені губляюць сваю інфарматыўнасць.

Задачы навуковага праектавання экспазіцыі і падыходы да іх вырашэння. Для людзей наведванне экспазіцыі беларускіх народных музычных інструментаў павінна азначаць знаёмства з традыцыйнай музычна-інструментальнай спадчынай Беларусі, уключна з нематэрыяльнымі складнікамі з'явы: культурным і сацыяльным кантэкстам і самой музыкай.

Гэтая інфармацыя можа быць бясконца разнастайнай. Таму вылучым некаторыя аспекты, варта асвятлення:

1. Генетычная функцыя музычнага інструмента:
 - 1.1. спосаб гукаўтварэння;
 - 1.2. традыцыйная тэхналогія вырабу;
 - 1.3. канструкцыйныя асаблівасці.
2. Бытаванне музычнага інструмента:
 - месца інструментаў у цыкле чалавечага жыцця, традыцыйным побыце, грамадскім жыцці;
 - выкарыстанне ў рэлігійнай практыцы, рытуалізаваных і абрадавых дзеяннях;

– асоба і сацыяльны статус музыкі, суднясенне традыцыйнага і асабістага ў народнай інструментальнай музыцы;

– знешняе асяроддзе выкарыстання таго ці іншага інструмента (у хаце, карчме, клубе, на вуліцы), якое з’яўляецца значным фактарам эвалюцыі і змены традыцыйнай музычна-інструментальнай культуры: знікнення пэўных музычных інструментаў з ужытку і з’яўлення новых – больш адпаведных знешнім умовам. Асяроддзе выкарыстання таксама ўплывае на асаблівасці канструкцыі і гучання народных інструментаў (мал. 4).

Такім чынам, адной з найбольш важных задач музейнай інтэпрацыі беларускіх народных музычных інструментаў становіцца дэманстрацыя культурнага кантэксту іх выкарыстання.

Адным з удалых прыкладаў экспазіцыі музычных інструментаў з’яўляецца доўгатэрміновая выстава “Музыка вячорак”, якая адкрылася ў 1992 г. у Гісторыка-культурным музеі-запаведніку “Заслаўе” (мал. 5). Пабудаваная на аснове калекцыі, сабранай У. Х. Бярберавым, яна дагэтуль знаёміць наведвальнікаў з музычнай культурай беларускіх вёсак і мястэчак. На выставе прадстаўлены як майстрыавыя (жалейкі, бубны, цымбалы), так і фабрычныя вырабы (гармонікі, скрыпкі). Асаблівасць яе ў тым, што музычныя інструменты, размешчаныя ў вітрынах, аб’яднаны ў “гурты” – спалучэнні, характэрныя для беларускіх народных інструментальных капэлаў. Падчас экскурсій для наведвальнікаў уключаецца аўдыёсуправаджэнне [4].

Цікавая ў мастацкім плане экспазіцыя народных музычных інструментаў існавала да нядаўняга часу ў Беларускай дзяржаўнай універсітэце культуры і мастацтваў. Яе аўтарам і стваральнікам быў супрацоўнік Творчай лабараторыі па вырабу музычных інструментаў Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў У. М. Гром. Экспазіцыя была пабудавана па колу, падзелена ў адпаведнасці з народнымі каляндарнымі святамі ў гадавым цыкле. У цэнтры на столі размяшчаліся сурмы – духавыя музычныя інструменты, якія сімвалізавалі нябесную прастору, унізе да кола былі прымацаваны прымітыўныя язычковыя духавыя музычныя інструменты – саломкі і чароткі, сімвалізуючы зямлю. Разам з тым, структура экспазіцыі была падначалена агульнай навуковай класіфікацыі музычных інструментаў і падзелена ў адпаведнасці з ёй, на 4 раздзелы: аўтафонныя (самагучальныя), мембранныя, духавыя і струнныя музычныя інструменты. Пасля пераносу экспазіцыі ў іншае памяшканне мастацкае рашэнне не было захавана.

Музейнай рэпразентацыі традыцыйнай музычнай спадчыны садзейнічае размяшчэнне ў экспазіцыі (побач з музычнымі інструментамі) тлумачальных тэкстаў і, асабліва, ілюстрацый. Выкарыстанне дапаможных матэрыялаў дапамагае разуменню кантэксту бытавання, механізму гукзадабывання і іншых аспектаў, не выражаных відавочна самімі музейнымі прадметамі. Гэтай мэце садзейнічае і кантактаванне з наведвальнікам музея як у традыцыйнай форме (экскурсія), так і ў форме дыялога. Па магчымасці, неабходна

выкарыстоўваць розныя спосабы музейнай камунікацыі: канцэрты, прагляд фільмаў, лекцыі, музейныя заняткі.

У выпадку правядзення музейных святаў з удзелам носьбітаў традыцыі, музей можа выступаць у якасці пляцоўкі перадачы ведаў, забяспечваючы трансляцыю традыцыі ў сучасных умовах.

Сярод практычных заняткаў, якія магчыма праводзіць у музеі:

– майстар-класы па гранні;

– майстар-класы па вырабе простых па канструкцыі музычных інструментаў (духовых, дзіцячых і г. д.).

Інтэрактыўнасць у музейнай экспазіцыі таксама дазваляюць забяспечыць тэхнічныя сродкі, якія перадаюць гукавую, візуальную і аўдыёвізуальную інфармацыю пры дапамозе спецыяльнай апаратуры.

У адпаведнасці з выконваемымі задачамі, тэхнічныя сродкі ў экспазіцыі дзеляцца на дзве групы: 1) якія каментуюць экспазіцыйны матэрыял; 2) якія служаць паўнаватасным дадаткам да экспазіцыйнага матэрыялу. Аднак іх выкарыстанне ў экспазіцыі мае недахопы, галоўны з якіх – пагроза цэнтральнай ролі экспаната (музейнага прадмета), як першакрыніцы ведаў і эмоцый. Таму неабходнасць прымянення высокіх тэхналогій у экспазіцыйнай прасторы застаецца дыскусійнай.

Апошнім часам у навуковай супольнасці шырока разгорнута дыскусія адносна выкарыстання тэхнічных прыстасаванняў пры музейным экспанаванні музычных інструментаў. Так, гэтаму пытанню была прысвечана асобная секцыя “Новыя медыя для калекцый музычных інструментаў: трэнд, раскоша, ці неабходнасць” (“New Media for musical instrument collections: trend, luxury or necessity”) падчас міжнароднай навуковай канферэнцыі пад назвай “Музычныя інструменты: гісторыя, навука і культура” (“Musical Instruments: History, Science and Culture”), якая праходзіла ў Оксфардзе 25–29 ліпеня 2013 года [5].

На нашу думку, у структуры сучаснай экспазіцыі музычных інструментаў, тэхнічныя сродкі могуць быць эфектыўна выкарыстаны ў якасці дапаможнага матэрыялу – для раскрыцця ўласцівасцяў і эстэтычных якасцей музейнага прадмета, асвятлення гісторыі яго бытавання.

На падставе апытанняў, назіранняў за паводзінамі наведвальнікаў падчас розных тыпаў заняткаў, спецыялісты ў галіне музейнай адукацыі прыйшлі да высновы, што чым больш пачуццяў чалавека задзейнічана ў працэсе атрымання і першаснага аналізу інфармацыі, тым лепей яна засвойваецца. Таму музычныя інструменты, якія экспануюцца ў вітрынах, могуць быць дубліраваны копіямі, альбо дзеючымі мадэлямі, на якіх падчас занятку можна практычна паказваць спосабы грання і, нават, даваць паспрабаваць наведвальнікам (мал. 6). Узаемадачыненне з наведвальнікамі, якое прадугледжвае не толькі тэарэтычнае тлумачэнне, але прапаноўвае розныя спосабы вывучэння, уключаючы непасрэдны кантакт з музычным інструментам, значна павялічыць перцептыўныя здольнасці аўдыторыі, палегчыць успрыняцце і

разуменне інфармацыі, акрамя таго ўзмоцніць уражанне ад наведвання музея [6; 7].

Найноўшыя выставы. На працягу апошніх гадоў у музеях Беларусі павялічваецца колькасць часовых выстаў, на якіх дэманструюцца музычныя інструменты як з дзяржаўных музейных збораў, так і з прыватных калекцый. Найбольш значнай з іх стала выстава “Белая Русь і яе суседзі”, якая праводзілася з 30 лістапада 2013 г. па 26 студзеня 2014 г. у Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь. На ёй былі прадстаўлены экспанаты з Расійскага этнаграфічнага музея (Санкт-Пецярбург) – аднаго з буйнейшых этнаграфічных музеяў Еўропы, які быў заснаваны ў 1895 г. як этнаграфічны аддзел Рускага музея. Выставачны праект быў падрыхтаваны спецыяльна для экспанавання ў Мінску. У экспазіцыі размяшчаліся больш за 700 аўтэнтычных помнікаў традыцыйнай культуры народаў, якія засялялі землі асобнай гістарычнай вобласці ва Усходняй Еўропе: беларусаў, літоўцаў, латышоў, палякаў, украінцаў. Усе гэтыя этнасы некалі пражывалі ў межах Вялікага Княства Літоўскага.

Асобнае месца на выставе было адведзена калекцыі старых традыцыйных музычных інструментаў, вырабленых народнымі майстрамі, якія ўпершыню экспанаваліся ў такім аб’ёме (мал. 7). Прымаючы ва ўвагу масштаб праекта, яго рэдкасць для нашай краіны і ўнікальнасць прадстаўленых музейных прадметаў, лічым неабходным прывесці склад экспазіцыі. Найбольшая колькасць экспанатаў непасрэдна датычылася культуры беларусаў: гуслі XVIII, канца XIX і першай трэці XX ст. з Себежскага і Люцынскага паветаў Віцебскай губерні і з Магілёўскай губерні; колавая ліра другой паловы XIX ст. з Рэчыцкага павета Мінскай губерні і Быхаўскага павета Магілёўскай губерні; скрыпка сярэдзіны XIX ст. з Рагачоўскага павета Магілёўскай губерні; дзіцячыя скрыпкі XIX – пачатку XX ст. з Віленскай і Магілёўскай губерняў; цымбалы другой паловы XIX ст. з Ковенскай губерні; ражкі, пастуховыя трубы, паляўнічыя рогі другой паловы XIX – пачатку XX ст. з Вілейскага і Дзісенскага паветаў Віленскай губерні, Мазырскага і Слуцкага паветаў Мінскай губерні, Ельнінскага павета Смаленскай губерні, Веліжскага павета Віцебскай губерні, Мсціслаўскага і Чэрыкаўскага паветаў Магілёўскай губерні, Старадубскага павета Гомельскай губерні, Любанскага раёна Бабруйскай акругі; вабік пачатку XX ст. з Ігуменскага павета Мінскай губерні; дудкі другой паловы XIX – пачатку XX ст. з Гродзенскай губерні, Навагрудскага і Ігуменскага паветаў Мінскай губерні, Гомельскага і Сенненскага паветаў Магілёўскай губерні, Веліжскага павета Віцебскай губерні; кларнеты: жалейка, чаротка, ражок канца XIX – другой паловы XX ст. з Ельнінскага павета Смаленскай губерні, Нараўлянскага раёна Гомельскай вобласці, Магілёўскага павета Магілёўскай губерні; кляшчотка канца XIX – пачатку XX ст. з Магілёўскай губерні.

Музычную культуру суседніх народаў прадстаўлялі латгалскія кокле і гуслі канца XIX – пачатку XX ст. з Рэжыцкага і Люцынскага паветаў Віцебскай губерні; аўкштайцкія, жамоіцкія

і дзукійскія рогі і трубы канца XIX – пачатку XX ст. з Панявежскага і Цельшаўскага паветаў Ковенскай губерні, Трокскага павета Віленскай губерні; аўкштайцкія флейты: skudučiai, lumzdelis, dudelis і кларнет birbine сярэдзіны XIX – пачатку XX ст. з Панявежскага павета Ковенскай губерні; аўкштайцкія гуслі: kankles і kunkle канца XIX ст. з Наваалександрыўскага і Панявежскага паветаў Ковенскай губерні. Таксама на выставе былі прадстаўлены інструменты, якія адносяцца да ўкраінскай традыцыі: колавая ліра канца XIX – пачатку XX ст. з Нежынскага павета Чарнігаўскай губерні і Ровенскага павета Валынскай губерні; дудкі, свісцёлка, сапілка пачатку XX ст. з Влодаўскага павета Сядлецкай губерні, Пінскага павета Мінскай губерні, Заслаўскага павета Валынскай губерні, Казелецкага павета Чарнігаўскай губерні. У раздзеле, прысвечаным рускай культуры, дэманстраваліся: Колавая ліра пачатку XX ст. з Лівенскага павета Арлоўскай губерні; труба і рог першай чвэрці XX ст. з Бежыцкага павета Бранскай губерні; жалейка 20-х гадоў XX ст. з Навазыбкаўскага раёна Клінцоўскай акругі Заходняй вобласці; дудачкі пачатку XX ст. Раслаўльскага павета Смаленскай губерні [8].

Напрыканцы 2012 г. у Музеі гісторыі горада Мінска адкрылася выстава музычных інструментаў з прыватнай калекцыі Дзмітрыя Ровенскага “Музычная паштоўка”. На ёй было прадстаўлена больш за 100 музычных інструментаў, сярод якіх гармонікі, баяны, акардэоны, банданеон, канцэрціна, дыятанічныя цымбалы, колавая ліра, акарыны, трубы, дуды, жалейкі, дудкі, басэтя, цытра, варган, бубны, барабан. Большасць музычных інструментаў з калекцыі маюць беларускае паходжанне і выраблены народнымі майстрамі. Самы стары інструмент, што экспанаваліся на выстаўцы – дыятанічныя цымбалы 1870 года майстра В. П. Чакушына, знойдзеныя на тэрыторыі Мінскага раёна [9].

У маі-ліпені 2015 г. у Дзяржаўнай гісторыка-культурнай установе “Гомельскі палацава-паркавы ансамбль” праводзілася выстава “А музыка гучыць...”, на якой былі прадстаўлены музычныя інструменты са збораў Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь, музея У. Г. Мулявіна, Дзяржаўнага музея музычнай і тэатральнай культуры, музея Гомельскага палацава-паркавага ансамбля, Беларускай дзяржаўнай філармоніі, Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў і прыватных калекцый. У экспазіцыі наведвальнікі мелі магчымасць адначасова ўбачыць прафесійныя і народныя музычныя інструменты, якія адносяцца да традыцый розных краін. Сярод экспанатаў – вырабы сучасных беларускіх майстроў-аматараў і майстроў-прафесіяналаў, вырабы фабрык музычных інструментаў, традыцыйныя інструменты. Акрамя таго, у Гомельскім палацава-паркавым ансамблі ў межах культурна-асветніцкай акцыі “Ноч музеяў”, прымеркаванай да Міжнароднага дня музеяў, у 2015 годзе быў рэалізаваны арыгінальны праект “Гукі часу”. Яго асноўная ідэя – аб’яднанне паказу музычных інструментаў, прадстаўленых на выставе

“А музыка гучыць...” з музыкай, уласцівай для часу іх стварэння і існавання [10].

Прыкладам супрацоўніцтва музея з грамадскімі арганізацыямі з’явілася выстава “...І заплакалі струны жывыя”, якая праводзілася ў Гісторыка-культурным музеі-запаведніку “Заслаўе” 02.03.2017–16.04.2017. Дадзены выставачны праект падрыхтаваны пры ўдзеле ГА “Беларускі саюз майстроў народнай творчасці” і РМГА “Студэнцкае этнаграфічнае таварыства” (СЭТ). На выставе дэманструюцца традыцыйныя музычныя інструменты, вырабленыя сучаснымі беларускімі майстрамі, сярод якіх: Аляксандр Блахін, Дзяніс Гром, Ганна Мазоўка, Марыя Прыймава, Міласлаў Раманоўскі, Іван Савельеў, Сяргей Смут, Сяргей Чубрык, Алесь Чумакоў, Аляксей Яскевіч, а таксама старыя музычныя інструменты з калекцыі СЭТ.

Заклучэнне. Такім чынам, сучасныя падыходы да экспанавання народных музычных інструментаў дазваляюць не толькі даць уяўленне пра іх знешні выгляд і канструкцыю, але і паказаць кантэкст іх выкарыстання, падкрэсліць значнасць для беларускай культуры. Сёння, калі ўжо амаль не дзейнічае традыцыйны механізм перадачы наступным пакаленням ведаў і навыкаў, звязаных з вырабам і, асабліва, выкарыстаннем музычных інструментаў, у выніку чаго архаічныя формы інструментальнай спадчыны знаходзяцца пад пагрозай знікнення, музей, пры дапамозе прэзентацыі музычных інструментаў, уключэння іх у працэс музейнай камунікацыі, можа адыграць вялікую ролю ў прыцягненні ўвагі і цікавасці да традыцыі.

ЛІТАРАТУРА

1. Чавус, С. Э. Падыходы да экспанавання музычных інструментаў у музеях Беларусі / С. Э. Чавус // *Культура. Наўка.*

Творчество: VIII Междунар. науч.-практ. конф., Минск, 15 мая 2014 г.: сб. науч. ст. – Минск: БГУКИ, 2014. – С. 370–375.

2. ICOM International committee of museums and collections of instruments and music [Electronic resource]. – 2014. – Mode of access: <http://network.icom.museum/cimcim/> – Date of access: 11.07.2014.

3. Musical instrument museums online. Explore the world collections of musical instruments [Electronic resource]. – 2013. – Mode of access: <http://www.mimo-international.com/MIMO/> – Date of access: 11.07.2014.

4. Сабалеўская, І. Музейна-выставачны комплекс / І. Сабалеўская, В. Казлоўскі // Дзяржаўная ўстанова “Гісторыка-культурны музей-запаведнік «Заслаўе»” [Электронны рэсурс]. – 2017. – Рэжым доступу: <http://www.zaslaue.by/muzeynyya-ekspazyicy/muzeyna-vystavachny-kompleks>. – Дата доступу: 03.04.2017.

5. Berdux, S. New media for musical instrument collections: trend, luxury or necessity? / S. Berdux, S. Neumann, P. Pouloupoulos // CIMCIM bulletin – October, 2013. – № 1. – P. 4–7.

6. Birley, M. Voices for the Silenced: Guidelines for Interpreting Musical Instruments in Museum Collections / Margaret Birley, Heidrun Eichler, and Arnold Myers [Electronic resource] // The University of Edinburgh. – 2014. – Mode of access: <http://homepages.ed.ac.uk/am/iwte.html> – Date of access: 11.11.2014.

7. Davidson, B. Increased exhibit accessibility through multisensory interaction / Betty Davidson, Candace Lee Heald, and George E. Hein // *The Education Role of the Museum. Second edition.* – London and New York: Routledge, 1999 – P. 223–239.

8. Выстава “Белая Русь і яе суседзі” / Навіны // Нацыянальны гістарычны музей Рэспублікі Беларусь [Электронны рэсурс]. – 2013. – Рэжым доступу: <http://www.histmuseum.by/be/content/235> – Дата доступу: 15.11.2013.

9. Музыкальная паштоўка / Афіша Минска і Беларусі // Беларускі партал tut.by [Электронны рэсурс]. – 2013. – Рэжым доступу: https://afisha.tut.by/exhibition/muzychnaya_pashtouka/ – Дата доступу: 29.03.2013.

10. Выставка “А музыка звучит...” / Выставки // Гомельский дворцово-парковый ансамбль [Электронный ресурс]. – 2013. – Режим доступа: <http://www.palacegomel.by/index.php?newsid=1369> – Дата доступа: 15.11.2013.

Паступіў у рэдакцыю 01.06.2017 г.